

1 м.

БАЗАРБАЙ КАЗАҚБАЕВ

Сатиралық қосықлар

НӨКИС
„ҚАРАҚАЛПАҚСТАН“
1991

84 КК
К.20

Казақбаев. Б.
Бир қап самал: сатира-
лық қосықтар, — Нөкіс:
Қарақалпақстан, 1991.—40 б.

Өзинін сатиралық шығармалары менен жұртшы-
лығымызға көптен белгилі кәлем ийесі Базарбай
Қазақбаевтың бұл жаңа топламы „Бир қап самал“ деп
аталады. Әлбетте, кітапшаны оқыған поэзия қардар-
лары бұл дәрежелерден турмысымыздағы түрлі мине-
з-кулықтағы образдарды ушырататуғыны сөзсіз.

Пикир жазғанлар: Ж. Нарымбетов,
Ғ. Сейтназаров,
Т. Сейтжанов.

К. 4702270202—46
М—357(04)—91 33—91

ISBN—5—8272—0856—6

СӘЛЕМ ДЕ...

Саудагер келиншектің өкініші

Өрисім тарылып барар, ойласам,
Түні менен уйқы келмес, ойласам,
Қолым қырқылсада, болмас қоймасам,—
Жаман болып кетіп еді тәмем де.

Гүллі-ғыжым, жерсі сатып көшеге,
Шалқып жүрер едим, күндіз—кешеде,
Күйеуім бақырып: „қойсеш десе де,—
Арқа сүйер едим, шешем—Сәнемге!

Бармаған қалам жоқ, көрмеген жерім,
Елде көп екен, көрмегенлерім,
Небір дүканшылар бермегенлерін,—
Арқалатар еді, мен хәм Шәменге!

Бакуден оралып, Ташкентке келсем,
Изимде биреулер бар екен, билсем,
Мени аңлы берди отырсам, жүрсем,—
Жақынлап келмейди хешбір сәлемге!

Кеули курғыр өсіп кетіп, ақшаға,
Билмеппен биреулер сырттан бақса да,
Жаяр аў деп, „саудагер“—деп басқаға,—
Қорқып жүрмен, жан қалмай дым, тәнемде.

Қылуаларым көз алдымнан өтеді,
Еске түссе кеулим айнып кетеді,
Қалай болар екен, тәгдир жетеги,—
Қутыларман деген хәм жоқ, тәмем де!

Райпоға өтімлі зат келсе, тек,
Тыққышлап жүргени өзи, келсе деп,
Ғарры жанын қыйнап пақыр, ентелеп,—
Жүрер еди, Текебайға сәлем де!

Турар едик хәптеде бир көрисип,
Алар едик пайданы тең бөлісип,
„Саған көп, маған аз“—демей, келісип,—
Туратуғын завторға сәлем де.

Мың данадай гүллі—ғыжым саттырған,
Чайнек-кеса дегенди де таптырған,
Гилем, төсеклерди соннан ап турған,
Бекет баслық, қайнағаға, сәлем де.

Келгенди „кетти“—деп, есап жүргізген,
Небиреуіге шалқып дәуран сүргізген,
„Мынау саған, бизге,—деп, тең бөлгізген,—
Экономист—Әжибайға сәлем де...

Басқаға беклеулі, дәруаза ашық,
Мен көринсем дәрриу жууырып ашып,
Қарауылханада пайникке қашып,—
Отыратуғын Оңғарбайға сәлем де...

Өкпем жоқ, сирә бир Тәтен қәниме,
Пасық гәпти ерит сен жоқ, кейниме,
Соның ушын беріп қойған пейлине,—
Складшы Тәтенжанға сәлем де!

Мың дана орамал шамаданда еди,
Жолдасым бес жүзін табаман, деди,

Биреу айтты, алсан, санамаң,—деди,—
„Жүр шеше кетейік,—дедим, Сәнемге!

Тыңламады, санап алды, биримлеп,
Көп билемен адамлардың түрін, деп,
„Қып“ еттирди, биреу келди, жүриң“—деп,—
Сол, сол екен. түстик, хат боп, қәлемге...

Пайдасы не, бәри бийкар болып тур,
Ишима қоз түсти, ғыжлап толып, бир,
Мине бүгін бәри әдира қалып тур,—
Наргүлди әшкара етті, әлемге!!!

ЖУЛДЫЗЛАР

Совхоздың былтырғы клубында,
Алдыңғылардың сұўретлери,
Илиўли тур, жарасып,
Кирген адам тәслим қалады,
Кеткиси келмей, карасып:
Бири күлип тур,
Бири,—
Мыйық тартып —
Себеп:
„Шам-шырақлар көрсетилип қойылсын“,—
Деген, бар тәртип!
Қараған сайын, қарасам екен, дейсең,
Ауызың ашылып,
Ақыры,—
Күлим қағып турған қызларға,
Қыя бақпайтуғын жигит барма,
Кетип қала қоймас хешким де,
Қолды бир силтеп, асығып,
...Нарттай еки беттиң алмасы.
Жуқа ерин, оймақтай ауыз,
Қулақтағы сырға... керме қасы,

Хәммеси... хәммеси...
 Жутып жибергендей,
 Бергиси—Гүлзирасы,
 Соңғысы—Гүлзинасы,
 Саўыншы—Гүлзибасы,
 Муғаллим—бул, Зибасы,
 Маңкыйып тур, дизилип...
 Тек бир түсиниксиз жер,—
 — Хәммеси де—НӘҮБЕТОВА—,
 Клуб баслығы тилла тисин көрсетип,
 Мақтанды:
 — Булар, апалы-синдили,
 Бир семьядан өрбиген,
 Совхозда „шамшырак“ хәм „үлгили“,
 Оған таңланба, жора,
 Мен хәм Нәўбетовпан,
 Қосык айтып, тәўир көремен, күлкини...
 Бизиң хәм сүүретимиз бар,
 Илингенбиз, „искер“ болып, бир күни,—
 Себеп, бул қызлар.—
 Совхоздағы хәм „искер“.
 Маңлайға тиккен „Жулдызлар“...

КӨШЕЛЕР...

Көшелер, көшелер, айдын көшелер,
 Тас қараңғы, адасады, нешелер...
 Светлер сөнгели талай күн болды,—
 Монтер келмей, умытылған көшелер.

Көшелер, көшелер, ойдым, көшелер,
 Домалап жатады, неше шийшелер,
 Геўгимде асығып өткен, кемпир-шәл,—
 Геўишти шеш, мәсиңнен де кеше бер...

Көшелер, көшелер, қыспақ көшелер,
 Асфальт жолға суўын төгер, нешшелер,
 Қараңғыда тайып кетсен, „ўах, деме,—
 Өйткени бул бизиң, шаң-шаң“ көшелер.

Бир жери сәккелек, бир жери аңғар,
 Кранлар шурылдар тынбай хәм заңғар.
 Тийисли орынлар бу гәпти аңғар,—
 Кашан бир оңланар, бизиң көшелер...

ҚАЗАНШЫНЫҢ ЕРКИ БАР...

Автобазадағы дизимде,
 Бес Камаз бар еди,
 Буннан хәмме хабардар еди.
 — Биреўин берер,—деп, дәме еттик,—
 Себеп,—
 Хызметимиз жок емес еди, бизиң дел
 „Еки аяқлада бөле татыў“,—
 Директор:
 — Биреўин айда дели,—Изимге!
 Сөйтти де Комхозға бекитти:
 — Соерде хызмет етесен,
 Азанда кетесен,
 Кеште келесен..
 Биздеги инженер бөтен, киси,
 Буерде жүре берсен,
 План деп мыжыйды,
 Ақыры сен бизге, бөлесен“,
 Изим ыржыйды.
 Патаслықлар, тасландылар.
 Үш күнде ақ алып тасланды,
 Инженер Сарыбас,
 Кабинадан түспеди,
 Бармаған көли жок,
 Баспаған жери...

Бир күн қәйин атасының шөби,
Бир күни жанғақ,
Кулласы кәлам,—
Жұмыс қалды бір шетте,
Камаздыңда бортларыда аңсап-саңсап,
Радиатордан суу кетти...
Мотор стук берди, өмири питти,
Мине гүзектен берли,
Машина,—
Гаражды сағынып,
Сарыбастың тандырына жампайып,
Қамсығып тур.
Гәптің тоқ етери:
Болмағай буннан бетери,
Деген менен,—
Хәр жер, хәр жерде,
Көринип атыр, қапылғыр,
Хүжданынан айрылған,
Жүрегі дағал адамлар,
Тамыр-таныс, көз-көрген,
„Подарка“ менен пул берген,
Келте пәм, нәкас ладанлар,
Сонлықтан,
Қыстаулы түрде,—
Жұда болғанларды,
Намыс пенен ардан,
Тазалау керек, автобазаны,—
Директордан баслап,—
Гил паракор,—
Жалағайлардан!

БУЛ ДА, НӘШЕ...

Хожекенди, қашан көрсен,
Сақал-мурты ғауқыйып,
Бет-аузын шаң басып,

Отырады, көшеде...
Сондағы алдына жайып қойғаны,
Қапының ески тутқасы,
Гөне шынжыр...
Велосипедтің педалы,
Жыртық геуиш, мүйіз тарақ...
Ал,
Үйіне кирсең, шыққысыз,
Қызыл-жасыл гилемлер, жолақ-жолақ,
Небир нағышлы төсеклерди,
Тәрбетке қойыпты, орап,
Тоғыз қабат жайы тур, жыңғырлап,
Есигінде: „Волгасы“ — тур, дыңғырлап,
— Усылар жетпейме, десең,
Ернин жалап:
— Талап...
Отыра алмаймыз сирә бир, қарап.
Жасымыздан үйренгенбіз усыған.
Бир бакырмай қалмайды,
Өтегойсаң, тусынан,
Апарғаны өтсе, өтеди,
Өтпесе,—
Жыртық қапшыққа тығып-тығып,
Арқалап алып, кетеди.
Көрсетпейік десек, қарсылық,
Жүре алмаймыз арсынып,
Себеп:
Жасы үлкен бизики,
Не деген менен, жасы үлкен,
Бул әдетін қояр ау деп дәме етеди,
Хәмме де,
Әй, билмедим ау,
Бул әдет, мени айтты де,—
Со кисинің сүйегі менен кетеди!

ПРИЛАВКАНЫҢ АСТЫНАН...

— Дүканыңа, деди, — Сәнем, — бир машин,
Шайнек-кеса түсирипсең курдасым,
Соннан тәме қылып келип, турыппан, —
Таўып берәс, болса төрт-бес данасын?

— Сөзиниң тап, садағасы кетейин,
Сатып болдым кеше, сәскеге дейин,
Сәл ертерек айтканыңда, пай-пай, пай...
Жууап берди Айкыз: — кеп турсаң, кейин?

— Өй демей, мен ушын бир көрсә, карап,
Өзгә киси жоқ ғо, турған хәм сорап,
Бир келип ем, бостан-босқа кетпейин, —
Мына бир шаршыма береғой, орап?

— Мынаған не болды, қойшы, қыйнамай,
Даўрық салып адамларды жыйнамай,
Буйырмасын, берер едим, оллахий...
Жүрген жерим барма, сени сыйламай?

Жаңа биреу орап шықты бир затты,
Айланып кеп, еки онлық узатты,
Таўысылса неге берип жибердиң, —
Көз алдымда былай қойып, уятты!

Дүканшының жүзи кетти қызарып,
Көз жанары өткинлесті, бозарып,
Кирпиги қыпылықлап, турды сам-саз боп, —
Айтпағай деп, биреулерге тис жарып...

Ар, хұждан деген бар тәрези журтқа,
Хәр басқан қәдемди өлшейди, журтта,
Нәпси деген жанған отқа салады, —
Жаздырмас бәлким ол, — түссен, қурыққа!

БИР ҚАП САМАЛ...

Орынбасардың жәрдемшиси,
Түтини шығып, азанғы ашаўға,
Тирийекши киби тырысып,
Бир слесарьды гаражда,
Өлтире бир қысып атыр...
Қапыныда иштен илип,
Томпақ жерлерин ысып атыр...
— Көзиңниң ети өсипти,
Баратырсаң, күш бермей,
Кууайынба, ис бермей,
Исенгениң ким сениң??!
— Жумысты мен меңгеремен,
Кеше саған не дедим,
Кешки алтыға кел, — дедим,
„Москвичке“ үйдеги.
Бир вольт жонып бер, дедим...
Ыржаңлап келип, қасыма,
Тилиңди шығардың..
Хәй, киммен, мен?
Бухгалтердиң жийенимен,
Ким деп жүр ең, мени сен...
Хәмеллиге таласпайман,
Сөйтседе, усы жерде бар болсам.
Сен усағанды бир табаннан оллахийи...
„Аласлайман...!“
Бир ўақытлары әйнектен,
Баслықтың машины көринди, гүрилдеп,
Қырғый көрген шымшықтай,
Орынбасардың жәрдемшиси,
Ысытпасы тутты, дирилдеп..
Кирерге тесик таппады.

Шығайын десе, есик таппады..!
Пай, қапылғыр усы шонтықлық,
Семизликти қой көтереди,
Хәмелди де бой көтереди,
Бир жигитлер бар,—
Қолына хәмел тийдима,—
Тамақты қырыңқырап жөтеледи!!!

ЖЕҢГЕҢ ЖИБЕРДИ...

Бир хош хүрей жигит,
Саўда етер еди,
Аўылдағы дүканда,
Бир күни,—
Ақгүл кишем күйеўин,
Сетка услатып колына,
— „Арақ таўып қайт...“—деди
Дүканшы жылмаңлап турып,
Күтип алды жасы үлкенди:
„Хош, хызмет яшуллы,
Келип қалыпсыз,
Қанттан ба, чайдан ба,
Қанша өлшейин...?
— Жак, иним,
Еки шийше таўып берсин, деп еди,
Үйге бир гил жас жигитлер кеп еди,
— Жоқ ғой, өтеғасы,
Көптен болмай тур...!
Айтты жасы үлкен:
— „Жеңгең жиберди...!
Күлди дүканшы тисин көрсетип,
Күлгенде де журттикинен ерси етип,
Бир мәхәл жуп шийше,

Прилавка үстине түсти, „дүрс“ етип.
Жасы үлкен басын ийзеди,
Ишарат пенен,
Дүканшы изинен даўыслады:
— Яшуллы жеңгеме,
Сәлем айт, меннен...“!
Гәптиң хадалы:
Дүканшы жигит пенен.,
Жеңгейден,
Сәл гүман етемиз,
Өйтпейик десек,
„Сәлем айт, меңнен“—дегенине,
Бир гәп бармекен, деп,
Жүрек қаўып қалады да,—
Түрли қыялға кетемиз!

БИР БӘЛЕСИ БОЛМАСА...

Гәплесип көрсен, сөзинде,
Қарай койсаң, көзинде,
Бир самалы бар; өзінде,
Кимлер сөйте алады,—
Бир бәлеси болмаса...

Ағасы дым, „пәтли“—дести,
Әдетиде жүдә ески,
Жинленер мисли, екесли,
Тегинликте көтерилмес,—
Бир бәлеси болмаса...

Айбынады, баслық та,
Көрсө бұғар, „дастыққа“,
„Иллә“ демес, Басбух та,

Зирре етe ме, соларың,—
Бир бәлеси болмаса...

Дүкан ашты, тасыды,
Затлардың небир қасылы,
Шайпатылса хәм қасығы,—
Төгилмейди, қорқамыз;—
Деп, бәлеси болмаса...

Үш рет қамап шығарды,
Көзабаға шығар бу,
Я оқ өтпес Шынарды,
Оттан жанбай қала ма,—
Бир бәлеси болмаса—ә.

Төрт кенседе истейди.
Машинадан түспейди,
Араққа да иштейли,
Усындай да болар ма,—
Бир бәлеси болмаса...

Жумысқа да, кеш келер,
Гижинип жүр нешшелер,
Бир адам жоқ, тексерер,
Белсенип биреу шықпай ма,—
Бир бәлеси болмаса...

Бул жигиттің шабысы,
Аскынлап тур табысы,
Үш күн болды тынбайды,—
Прокурордың қапысы,—
Соған қарап жойбарла,—
Ким қатнайды үш мезгил,—
Бир бәлеси болмаса...!

ӘЛХӘББИЗ...

Өткен сәрсенбиде,
Хәмме үйде еди,
Жылмаң етип,
Кирип келди, бир киси,
Қолында қобдыйшасы
Сәлем дегени шығар,
Басын ийзеди,
Көзлери өлген қойдың көзиндей,
Мәшшийип тур:
— Телевизор оңлайман деди,
Ийнин қыймылдатып,
Аяғында зорға турады,
Лық-лық атып,
— Приемнигим бар еди,
Көрип берсениз...?
Өзи ашты, өзи қойды,
Приемникти мүшелеп сойды,
Бир жерин „шық“ еттирди,
Бир жерин, „тық“...
— Ұах жаным, болдым, деди,
Пул барма, болдым, деди,
Соның арасында қоңсылардан,
Еки телевизор келип еди,
Оларды да еплеп жиберди,
Хәр биринен жигирма сомнан,
Шөплеп жиберди...
Хошласпай шығып кетти,
Адресинде сорамаппыз, көрдин бе?
Соннан...
Атында билмедик, оннан,
Ремонттан шыққан приемник,
Алты минут қосық айтты,
Алды, түрли-түрли толқыннан,
Бир ұақытлары „тақ“ етти,

Тап усы мәхәл қоңсым да,
Көктен түскендей қақ етти,
— Телевизорымдағы сүўретлер,
Сөйлемейди, сыбырлайды,
Гил аяқлары жокары қараған биреўлер,
Сести шықпайды,
Аўзы-басы жыбырлайды...
Излеп кеттик, таптырмайды,
— Қолға бир түсерсең, заңғар,
Хәммеге кулақ қағыс:
— Узын бойлы, шүңирек көз,
Тәмпиш мурын,
Бокомборд қойған шекесине,
Бет-аўзы пыррым-пыррым,
Ал усы жигит жолыкса,
Тарпа басың, жигитлер,
Бүккесине..!

„ҚАЙТА ҚУРДЫ“..!

Ағаш таярлаў комбинатында,
Қайта қурыўға бет бурды,
Адамлар ғаўыр-ғаўыр,
„Не болар екен“, деп турды.
Маңлайға тиккенлерди,
Орнынан қозғады,
Биреўлерди екінши цехға жылыстырды,
Бирақ жумыс жоқ емес,
Хәрекет бардай,
Пиларамшы—Тәженди,
Бухгалтерияға әпкелди,
Станок майлаўға Хәмийданы жиберди,
Халима еки қат болған соң ба,
Ол кассирликке тап келди,
Пиларамшы—бухгалтер,
Хеш нәрсеге түсинбей,

Ақылы алты бөлек, ернин тислеп,
Басын қасый береди,—
Ол кнопканы басамаң деп,
Станокты еки рет бузды,
Қараўыл—Атекеңди,
Кассирге жәрдемши етип отырғызды,
Енди хәммеси тазаланды,
Сырттан қарасаң ис бардай,
Өйткени „кадрлар менен тәмийнленди“
Ал,
Нәтийже жети есе төменледі,
Қысқыға ушыраған директор,
Зав. цехқа алып умтылды,
Зав. цех—бригадирге,
Бригадир—адамларға...
Азаннан қара кешке шекем,
Улышаўқым, бақырыс,
„Сен тоқтап тур, мен айтайын?...“
Өз-ара тартыс,
„Жер қатты болса,
Өгиз өгизден көреді...“
Сол айтқандай,—
Бул комбинаттағы қайта қурыспа,—
Ақыры аяғында,
Алып келди,—
Қып-қызыл төбелес,—
Урысқа!

„ОЙНАҚЛАҒАН БУЗАҰ ОТ БАСАР...“!

Алты айдан берли қәсийет,
Емлеўханада.
Шеп аяқ, қол кеткен,
Бир жамбасы ол кеткен,
Көзинен жас алып,
Өкиніп атыр,

Денеге пышак суғып,
Шыдатпай өкирип атыр.
Ол, „Москвич“ тен аварияға ушырады,
Тек өлмеседе өлимши,
Бирак, бас аман,
Жаны геўде де болғаны болмаса,
Жарасы жаман!
Көзин зорға ашады,
Сөйтип жатып қысынады,
Табалмаймыз, кисини,
Өзиде бир үйтилгир еди,
Айдаўын жаман көрип ек,
Эй сонда да,—
—Жас ғой, басылар,
Ойланар аў, дедик тә!
Бас қосты нәкес балларға,
Қай ўақ көрсең, „бип-бип“ леп,
Дызғытқаны дызғытқан,
Номерин тақпай машинның,
Қуўып баратыр түнлерде,
Қақаман суўык күнлерде..
Қайтқаны базда, қаладан,
Машынның иши толы адам,
Билмейсең қандай, қыстаўлы,
Не хызмети иси бар,
Аркаға қарап бир өтер.
Қублаға қарап бир, өтер,
Питкерип жүрген неси, бар?
Қоңсы—қобалар зирр, етер,
Қәтери исти көргенлер,
—Ойнақлаған бузаў, от басар,
Қай ўақта да бу, бала,
Хәй, бир бәлеге жолығар..
Деп шетинен датласар,
Көп тилеги, көп—деген,
Еки күн өтпей, арадан,

Машина келе, урыпты,
Жол шетиндеги бетонға,
Қасында адам жоқ екен,
Өзи екен, баратқан.
Түнги үшлер шамасы,
Тойып алған, арақтан,
Хабар таўып, врачлар
Алып кетипти,
Атпаған екен бирак, тан.
Өкинип атыр, Қәсийет,
Келген соң енди, өзине,
Жуқпай жүрсе де, нәсият,—
Тәўбе етип атыр, өзи дел!

АНАҒА—ХАТ!

—Узак танды,—
Кирпик қакпай атырған,
Боранларда бесик шайқап,
Уйқыласын деп, отырған,
Ғәрип анам сени, мен,
Соңғы күнлер,—
Дым сағынып атырман..
Көз алдымда,
„Жалғызым деп, гизнеген,
Аш болды“, деп,
Мен унатқан нәрселерди, излеген,
Сәлем, апа,—
Мен балацман,—Кулымбет!
Бир өкиниш жери, бар:
Тәғдир салып айра түсип, турыпбыз,
Бүгин сениң алдында емес, дүзде мен,
Бир нәрселер себеп болып,
Бой жасырып жүрсем де,—
Анамсаң ғой,
Аймаларсан, улым деп!

Кешир, ана, бир кәгелик иследим,
Ауыл бетте хәмме адам жаў маған,
Не тапсамда, үйбеттеги Сельмақта,
Сатыўшы боп жүргенде,
Тоқсан бес мың,—
Кемис келди, саўдадан,
Соны сезип, қашып жүрмен—
Болмаса мен исли, едим!
Ойлап турсам соннан берли,
Еки жыл ақ, өтипти,
Кеше еситтим, бирге ислеген Аманбай,—
Тоғыз жылға кетипти...
Мен хәм кеше,
Бийғапылда, усландым,
Билмей турман соңы калай, болады,
Усы хатты зорға бердим, биреўге,
Үй-ишима жеткер, деп,
Қайылмыз биз, жазылғаны, болады..
Саў бол, Ана.
Көрискенше хош, енди..
Хат жазыўшы, еркетайың,—Кулымбет,
Хайран болма,
Не дегени буның, деп..“!
Ана, хатын тыңлап,
Болды, боз-боран,
Ништер киби, ауылдағы сөзлер хәм!!
Реҳим жоқ, ондайға,
Кете берсин,—
Түсип жүрмен, араға,
Бетке ширкеў, болғанша,
Не жазық бар, әлпешлеген ана да,—
Жаман перзент,—
Жүзге шыққан, қарадә!

„ТАҚ“—деген ТӘКЕН ЖОҚ, „ҚОЙ“—
деген, „ХОЖА“...

„Қонак несибесименен..“
деп кеткен, өткенлер..
Өйткени, олар хәм тири ўақтында,
Талайға хызмет еткенлер..
Айтқым келип отырғаны, мынау еди:
—Бир ашнамның бажасыникине,
Өткен сәрсенбиде,
Еки жигит,
Апыр-топыр кирип келди,
Жүзлери таныс,
Терлей берди, хешким ирикпеди:
—Ассалаўма әлейкум..
Сәлеми әлик алынды,
Бөлек өжиреге төсек салынды.
Үй—ийесиниң кеўли шад,
Келиншегиниң қарны шәмпейип тур,
Мүмкин, еки қат,..
Дәстүрханға түрли нәрсе қойылып атыр,
Сыртта ғақақлаған даўыс еситиледи,
Бәлким, түйе таўық емес,
„Шайтаны“ сойылып атыр..
Алма әнар шокаладлар,
Хрусталь базаларға салынып,
Бириниң изинен бири, кеп қалды,
Қонақлар еле ауыз тиймей ақ,
Сол үйдиң еки: тентеги“,
Дәстүрханға қойылғанларды,
Бир шетинен жеп қалды,
Гәйисин жартыласа,
Гәйисин шайнап таслады,
Олар: ғайрат салып“,
Еки базадағыны таўысты,
Енди нәўбет,

Қонақлар беттегі шокаладларға..

Баллар, сояққа ауысты,

„Қой“ деген: „Хожа“, жок,

„Тәк“—деген, Тәкең,

Ерли-зайып,

Мыңқ етпеди, сезсе де,

Баллардың әкеси қонақлар менен,

Пияда гүрриңди қурып отыр,

Анасы—кухняда,

Қара чайды қум қаптырып урып отыр,

Бир мәхәл,—

Бадия толы тауық төселген палау келди,

Қоллары дағал-дағал, „тентеклер“

Табакты тарпа басты,

Биреуі,—

Үстиндегі гөшин ап қашты.

„Қонақ қойдан жууас“,

Илаж жоқ, көниу керек!

Хәммеси тынса да,

Баллар тынбады,

Бирақ,

Бир артықмаш жери,

Сөйтип жүрсе де,

Я шайник, я кеса болып,

Еш биреуі сынбады,

Аш кулақтан, тыныш кулақ“,

Қонақлар тура-тура жөнелди,

Артларына қарай-қарай,

Изінде тонқылдар биреуі,—

—Бәубек жорамыз қалай-қалай?

Хау, тонқылдамай не қылсын,

Небир жерге қонақ боп жүр,

Көрмегендә сирә, бир,—

Мына үйдегидей өнерди!!!

НУСҚАҰ БОЛМАСА...

...„Үш күнлик семинарға..“

—деп кетти, баслық Паллыев.

Рабочийлар, тарса-тарс.

Кирип жүр, шығып,

Етерге иси жоқ,

Жүрген тек, ығып,

Өйткени,

Хәркүни азанда,

Көрсетпе бергендей,

Паллыев барма?

Ериккеннен кирисер сөзге:

—Бүгін хәм баслық, жоқ.

Қәйтемиз, қәне,

Ағаш жарамыз ба,

Я тас майдалау...!

—Жак, тәртип берилмеди.

Болса айтады ау...

Келген шығар деп келип ем, кеңсеге,

О киси келмепти,

Ким бар, кеңседе..?

—Қатты шатақ болды,

Жумыс қап қойды...

—Мени айтса, жоражан,

Жәримбет бурық,

Айдап жүрген тракторымды ап қойды...“

—Өзи келмей,

Шешилмейди, бу дауын,

Орынбасардың да, жоғын айтсаң ә!..“!

Кеңсениң кирер аузы.

Толып турар адамға,

Және, жадағай гүрриң,

Папирос шегиспе,

Шоферлар жууырсып жүр,

Қолында қағаз..

Хәр қапыны бир тартар, олар..
Ақыры,
Машиналар келип атыр дә,
Тийеп тахтай хәм ағаш,
Хәм кетип атыр,
Изине қарай,
Себеп,—
Нускаў жок, нускаў,
Паллыев болмаса,
Мүмкинбе, ретсиз,—
Оларды услаў!!!

ӘКЕНИҢ ДЕ ҚАҒЫҰ КЕРЕК, ШЫРДАНЫН

Бос жүрген адам көрмейсең,
Хәрким ийелеген бир-бир кәсипти,
Бул хәм инсан ушын үлкен несипти..
Опаның несибеси пүткил, басқаша.
„Шофер болдым“—деген, сөз,—
План—орынлаў, демек,—
Планның ара-арасында,
Қалтағада бирнәрселер қалыў керек..
Ай, квартал.. жудырақтан бурын келип, тур,
Аўзың паллыып қала бермей,—
Премияда алыў керек..!
Премияға илиниўдиң жолы,—
Жанға егеў салыў керек,
Көкиректе елп еткен жаның.
Тенеңде қаның болса,—
Таксийдиң қапұты жымпыйғанша,
Патлы айдаў керек,
Биреўди алдап,
Биреўди арбап,
Түбинде, пул табыў керек!!!
...Әне, гүрилдеген такси остановкада тоқтады.

Уйлығысқан кемпир-ғарры,
Ийтер хә, ийтер,
Үзип атыр, ноқтаны,
Әйтеўир, төртеўи зорға жайғасты,
Такси тартты, Тахтаға..
Кетти машин, қулдырап,
Баллонлар жерге тиймейди, шырланып,
Жол бойындағы телеграф ағашлар,
Қалып атыр, ғырланып..
Опа пассажирлерине қарап қояды.
Урланып.
Хә демей ақ,
Келди, жетип, Тахтаға,
Төрттиң бири—Аллаш еди,—әкеси,
Опа пул сорады, әкеден,
Себеп,
План талап етеди, мәкемем,
—Аз,—деди, Опа,
Ғарры бир манат косты,
—Қос, деди, Опа,
Түйиншиктен бирлик шықты, калтырап,
Опа тоңқылдады:
—Пул болмаса минбеў керек, таксийге..
Бул мениң бир меншигимдеги таксийме?
Ғарры сам—саз,
Тикленип бир қарады,
Қаны қашты,
Ашыў қысып барады,
Шофер болса „сарт“ еттирип қапысын,
Айдап кетти, алыслатып араны..
Әне, сондай..
Рас аў,
Оларға да жеңил емес, ойласаң:
Себеп:
Ақлап жеўи ушын күндеги нанын,
Ийни келгенде,

Кағыў керек,—
Әкениңде Шырданың!

БАРЫП ЕДИК, ЛАППЕНЕН...

Жана жыл ақшамы,
Намазлыгер ўағы,
Конаққа жүриң деп, кетти жорамыз,
Бираз шақырықлар бар еди тағы,
Ықпар еттік:
—Жора сизге барамыз...!
Бардық, отырыпбыз.
Суўықлаў зәрре,
Ерли-зайыпшылар мәлеллескен бе?
Гәплери де, әрре-тәрре,
Жорам бир мәхәли,
Мақтап кетти,—
Үрип турған күшигин,
Хаялы қапталында отырып, пышығын...
—Орелдан алдырдым күшикти,
—Украинадан жиберипти, пышықты...
Жаңағы пышық,
Кайда жүрсе де, үйди табалы,
Дастурханды өзи ашып, өзи жабады...
Анаў күшикти.—
Адамлар кеп, „сат“—деп тур, үмбе-дүм,
Әй, көнбедим...“!
Келгенимизге де бир ет писирим болып
калды,
Шайдан дерек жоқ,
Хаялым маған қарайды,
Мен, оған,
Басым ғыр болды, гәптен,
Кетип қала ғойсақта болады-аў,—
Әттең....
—Яқшы қойдым күшикти,

деди де жорам,
Гәпти баска жакқа бурып жиберди,
Қызып кетип столды,
Урып-урып жиберди,
—Мына құрдасың, қатты ақыллы,
Кодирең гәп айтпайды,
Не сөйлесе турысы нақыллы,
Жыйнаған төсеги,
Қылған—қылўасын көргенлер,
„Көзге сүрме“—деп атыр...“
Сол ўақта хаялы да түргелип,
Кухняға аяңлады,
Жорам гәпти, тағы баянлады:
—Соннан жора, бағанағы күшикти:
Буның даңқы Ташаўызға хәм түсипти,
Еки жигит келип үйге,
Қонақларда бар еди, үйде,
—„Күшигинди сатпасан, жора,
Ырза емесбиз, бермаған қара,“
—Бәс сым зеңип кетти ғой, басым,
Туўарсана, жора күшик саўдасын,
Мына Жана жылда бийнесип болмай,
Қонақларың бир нәрселер ғаўзасын..“—
Деп атырман, мен де,
Әй таўықтың бир шақырымында,
Алдымызға чай келди, куўырдақ пенен,
Уйқы тартып баратыр бойды,
Еппеп тос айтқан болдық,
Бир рюмка ақ пенен,
Гөне патлақты қозғап киятыр еди,
Малақай менен пальтоны,
Қысып, қолтыққа,—
—Кеттик, дедик, болдык та,
Усы қосықты оқығанларға,
Айтарым:
„Кел“—дегенге барғаньмыз,

Бос пәм екен,
Екейи де суў куйдылыққа,
Биринен бири озған екен,
„Кудай шеберме, Курғылдай шеберме“ —
Хаялың Мағрыптан, —
Ериң — Машырыптан, —
Таўып әкелип,
Қосқан, екен!!!

ХӘРКИМ СӘЛЕМ БЕРЕР ТАНЫҒАНЫНА..

Садақадан киятырып,
Еки ғарры гәплести;
Бири айтты:
—Танымарым, өзінди,
Биреулерге усатаман жүзінди,
Екиншиси деди:
—Колхоздан қашты, деп,
Нысан милицияға сабатып едің
Гөне складқа үш күн,
Қаматып едің,
Танып турман, даўысыңнан,
Дарылдақ,
Сен баяғы баслық Хожбансан,
Болар — болмас иске талай қозғансан,
Аўылда жылаған бала болмады,
Қамшыңнан қан тамды.
Есинде барма?
Бийликти жүриттиң ийттей қарылдап,
Сениң тутымыңа шыдам бере алмай,
Көшип едим, Гөнеге,
Ес-ақылым барында ақ...“!
Анаў ернин бир тиследі,
Ғарры көкирек сарылдап: —
—Әстапуралла,

Байәбай, еле солай ма,
Кеширегөр, өткен иске салаўат,
Ол жыллары жағдай өзи, солай дә..
Сен ким едің, сонда..“?

—Жиениң едим,
Колхозыңа көшип барған, паналап,
Өзге кисі панайыңа жолай ма..“

—Япырмайә!

Атың.. атың.. таныстай..?

—Атым, Қамысбай!

—Ұах — ұах, әттеген ай.

Шатақ египбиз,

Егер, сөйткен болсақ,

Қатты кетипбиз,

Өкпени қой, үйге алып кетемен,

Бир ақшам „жийениме“ хызмет етемен.

Енді, қатнасайық,

Барыс-келісип,

Тапқан нанды бирге жейик,

Бөлісип...“?

—Хәрким сәлем берер,

Танығанына,

Саған хәм рахмет,

Буғурақым танығаныңа,

Колда хәмел болмай,

Қурып турыпсаң,

Түсинип турыппан, —

Дайы, —

Налығаныңа,!

БИРИН БАСЛАП, БИРИН ТАСЛАП

Басланғалы бес жыл толды,
Питер мәўсимиде болды,
Қырсық басып суўытты қолды, —
Бир қапталы да, питпеди.

Ҳешкимниңде жетпес пушты,
Аўылға даўара түсти,
Пәт алса да кем-кем күшли,—
Билмедим, клуб питпеди.

Гербиши өрилди, ярым,
Ҳәмме инта салды, барын,
Питер аў деп, гүз, я жарын,—
Күтти журт, сонша питпеди.

Қанша қызғын басланса да,
Қапы—әйнек сазланса да,
Үйилип зат тасланса да,—
Билмедим, клуб питпеди.

Бир капталын қалағанда,
Йош кеп кетти, аламанға,
Көз тоймай бир карағанға,—
Сөйтсе де, клуб питпеди.

Қырық мың гербиш сатып алды,
Жигирма мың Матим алды,
Ҳәммеси далада қалды,—
Себеп, меншик жай питпеди.

Бас прорав келер, кетер,
Гейде айланшыклап өтер,
Жұмыс тоқтап, қайта бетер,—
Жолға салынып кетпеди.

Ҳәриим алып, тасып атыр,
Не көрегин басып атыр,

Рабочийлар қашып атыр,—
Билмедик, кимлер, „кет“—деди.

Жаны ашып, терлемеген,
„Питсин“—деп бир, ерлемеген,—
Бас инженер серлемеген,—
Жууап берсин, геллеменен!!

КӨЗИНДИ, КӨРИП...

Кеңсемизде биреў ислеиди,
Яммана „искер“,
Гәпке хәм уста,
Ара-тура бюллетень алмаса,
Көринеди жұмыста.
Киси жатырқамайды,
Биреўге „жиен“, биреўге, „дайы“
Апақ-шапақ,
Танысын-танымасын,
Сөйлейди аўзын тақап,
Мақтайды көзинди көрип,
Қымсынады, өзинди көрип..
Әттең..
Көзин таса болса,
Онда ис шатақ!
Түнәў күни Өмирзақтың тойында,
Зәрре кешлеў барып қалдым,
Ҳәмме отыр екен моллам дөгереқ,
Стол жасалыпты жанға не керек,
Биреў арақ қуйып,
Биреў тост айтып,
Жаңағы яшудлы қыяр жеп отыр,
Үстине майдалап дүзды себелеп,

Қысық көз Қасымға ийегін атып,
Гәпти дөндирип тұр бір балалатып,
Мениң завхоз бенен ұлпетлигимди,
Көп сөзди жақтырмас сурбетлигимди,
Ғыйбат айтқан кисі менен,
Алыса кететуғын әдетимди,
Ең соңында,
Жақында кеңсеге кийіп барған,
Алпыс төрт сомлық қызыл етигимди,
Ортаға салып,
Бизди суудан алып, суудан салып атыр.
Мени көзі шалып қалып,
Қыпылықлады, қалды:
—Хаў, Мәке келдің бе, аман,
Жумыс араласып қалған шығар деп,
Отыр едим өзім хәм шамам,
Пай иним, өзің бир, қатты данасаң,
Басқалардан гөре бизге,
Тәбия баласаң..
Өзіңдей жақсылар қалмады, иним,
Көз жууыртып бармақ бүгіп, санасаң..
Кеўил сезіп тұр аў,
Айып ғой, тойда,
Пикирди ылайламайын, деп,
Хешнәрсе алмадым, ойға,
Мен жұрт қатарлы отырдым, кеттим,
Бирақ бул гәплерге,
Мың тәсилим еттим.
Кеўлимдегини билдирсем:
Бундай сыпайылардың талайын
көргенмен,

Ретинде тәмбисин хәм бергенмен,

Соннан берли,—
Табанының сестин еситсем, булардың,—
Жүрегім лоқсып сала береді,—
Көргеннен..!

МЕЛЛЕ МЕНЕН АЙТЫС...

*Ферма баслық пенен Мелле қашардың
айтысы*

МЕЛЛЕ:

—Үйіндеги ала қашар,
Семизликтен хәдден асар,
Аяқларын зордан басар,—
Меншик малды, унатасаң..!

„ФЕРМА БАСЛЫҚ;

Олай емес, бери қара,
От беремен теңдей ғана,
Гәпин ашшы, бара-бара,—
Енди нени, унатасаң?

МЕЛЛЕ:

Меншик малға жем бересең,
Бизди оннан кем көресең,
Сүт планда тең көресең,—
Бизди бир күн, кулатасаң!

ФЕРМА БАСЛЫК:

Кем көрмеймен оннан, хасла,
Ондай курғақ сөзди тасла,
Меҳрибан жок меннен басқа,—
Онша неге шуўласасаң!

МЕЛЛЕ:

План дейсен, „сары май“ бер,
Өйтсең, отты жарылай, бер,
Жетпесинди барылай гөр,—
Сатып бизди, пуллатасаң..!

ФЕРМА БАСЛЫК:

Терлеп кеттим, гапич өтти,
Бир билмеслик бизден кетти.
Кура берме, қыяметти,—
Қай баслыкты, унатасаң?

МЕЛЛЕ:

Бәриңиз хәм қарық емессиз,
Байлаўда турыпсыз ессиз,
Тири болсам егер, сөзсиз,—
Сизлерди бир кулатаман!!!

ХОЖАЛЫҒЫН БУЗЫП, КЕТТИ.

„—Қосылғаның менен қоса ағарып,
Жипектей есип, гүлдей доланың,
Несип болсын, аталық хәм аналық,—
Меҳрибаны болың, қыз хәм баланың..—“
Үсейтип жақсы тилек айтты,

Жасыұлкенлер,—
Гүлзар келин болып түскен бир, күни,
Ул көрди қыз көрди,—Толыдан,
Талайға чай берди, колынан,
Ери менен тил табысты,
Ашшы-душшыны татысты,
Көнді келин, бәрине,
Турмыс кеширди, нағыслы!
Унатқаннан сон, бир-бирин,
Булар өзлери ақ, табысты,
Үлкени быйыл, сегизде,
Курсак көтерди, егизден,
Бир күни толқын туўлады,—
Өмир деген, теңизден:
Анасы келип, Гүлзардың,
Қызын қалды, әкетип,
Төбеден түскен жасындай,
Кетти үйди, қапа етип,
—Куўғыншысын бермедің,
Он мыңнан басқа көрмедім,—
Кембе журттың қызынан,
Нийетиңиз барғо, сизиң хәм,
Керек болса, келинің,
Депти, кудағай,—
Куўғыншыға үш мынды,
Қолыма әкеп саласан,
Әне сөйтип, шырағым,
Қайтадан келинли, боласаң..!“
Еситип турып усыны,
—Ғыжырданың қайнайды,
Табылады, бәри емес,
Тек дүньяны ойлайды,
Ақырында,—
Қызының бахытын өзи байлайды!
Расына келгенде:
Көрипте жүрмиз турмыста,

„Қалғанын бер“, дер, билгени,
 Бундайдан киси түңилер,
 Мейли,—
 Аўыр тийседе тыңласын,—
 Усындай айырым сирке бас,
 Жеңгейлердиң,
 Уятғой,—
 Дүнья, дүнья деп,—
 Өлгени!!

МАЗМУНЫ

Сәлем де	3
Жулдызлар	5
Көшелер	6
Қазаншының ерки, бар	7
Бул да, нәше	8
Ірилавканың астынан	10
Бир қап самал	11
Жеңген жиберди	12
Бир бәлеси болмаса	13
Әлхәббиз	15
„Қайта курды“	16
Ойнақлаған бузау от, басар	17
Анаға—хат	19
„Так“—деген Тәкен жок, „қой“—деген „Хожа“	21
Нускау болмаса	23
Әкениң де қағыу керек, шырдаңын	24
Барып едик, лаппенен	26
Хәрким сәлем берер, танығанына	28
Бирин баслап, берин гаслап	29
Көзинди, көрип	31
Мелле менен айтыс	33
Хожалығын бузып, кетти	34

Базарбай Казакбаев

МЕШОК ВЕТРА

(Сатирические стихи)

На каракалпакском языке

Издательство „Каракалпакстан“

Нукус—1991

Редакторы *Ш. Дауытова.*
Художники *Б. Аянов*
Худ. редакторы *П. Ганиев*
Тех. редакторы *К. Бекниязов.*
Корректоры *А. Аташева*

ИБ 4062

Тернуге берилген ўакты 6/02.91-ж. Басыўга
рухсат етилген ўакты 20.06.91-ж. Қараз фор-
маты 70x90^{1/32} Типографиялық қараз №2
Әдебий гарнитура, кегл 10. Жоқары бас-
па усылында басылды. Көлеми 1,25 баспа
табақ, 1,46 шәртли баспа табақ, 1,50
есап баспа табақ, Тиражы 3000. Заказы 219.
Баҳасы 1 манат.

„Қарақалпақстан“ баспасы, 742000. Нөкис
қаласы, К. Маркс көшеси, 9.

ҚКСР Баспа сөз бойынша Мәмлекетлик
комитетиниң „Правда“ газетасының 50 жыл-
лығы атындағы Нөкис полиграфкомбинаты
742000. Нөкис қаласы, К. Маркс көшеси. 9.